

फाल्गुणी शर्माको आत्मकथन गुरुत्व: गौरवको समीक्षा

जीवन कुमार काफ्ले

सहायक प्राध्यापक, गौरीशंकर क्याम्पस, निजगड-बारा, नेपाल

ARTICLE INFO

Corresponding Author

Jiban Kumar Kaphle

Email

jkafl2016@gmail.com

Article History

Received: 04 October 2023

Accepted: 12 November 2023

Orcid

<https://orcid.org/0009-0003-7803-3283>

Cite

Mainali, G . P . (2024) . फाल्गुणी शर्माको आत्मकथन गुरुत्व: गौरवको समीक्षा. *GSWoW: Wisdom of Worthy Research Journal* . 2(1), 123–129
<https://doi.org/10.5281/zenodo.12607073>

लेखसार (ABSTRACT)

फाल्गुणी शर्माको आत्मकथन गुरुत्व गौरवको समीक्षा अनुसन्धानात्मक लेखमा शिक्षण पेसामा लागेर स्थनीयस्तरमा शैक्षिक चेतनाको दियो बाल्ने ती तमाम शिक्षक, अध्यापक आफू गुरु भएर गुरुत्वमा रमाउने निस्वार्थी शिक्षकहरूको आत्मकथनको सङ्गालोको रूप पनि हो । एउटा शिक्षक शिक्षण पेसाका अलावा समाजका हरेक भूमिकामा रहेर कार्य गरिरहेको हुन्छ । उसको कार्य समाजका अन्य वर्गका लागि वेतनभोगी मात्र हो भन्ने सामान्य सोचाइबाट सोच्ने र मूल्यवान् गर्ने हाम्रो समाजमा हिजोको शैक्षिक संरचना र आजको शैक्षिक संरचनामा आएको परिवर्तनमा ध्यान नपुर्याइ सतही विश्लेषणको पाराबाट हेर्ने हाम्रो दृष्टिमा कमजोरी रहेको मान्नु पर्छ । समाज परिवर्तनको संवाहकको रूपमा रहेका तीनै शिक्षक विभिन्न वैचारिक राजनीति सिद्धान्त जनतामा प्रतिबिम्बित गराउने संवाहक पनि हुन् । उनीहरूको प्रशिक्षण र कार्ययोजनाको प्रतिबिम्बन नै राजनीतिक दल बन्न जान्छन् । राज्यको नेतृत्वदायी भूमिकामा पनि उनीहरूको उपस्थिति हुन पुग्छ । तथापि तीनै शिक्षकको प्रेरणा र प्रयोगहरू सफलताको शिखरमा पुग्दा तिनीहरूको भयाङ्क बनिदिने शिक्षकको जीवनगति भने कष्टकर रहेको देखिन्छ । शर्माले आफ्नो जीवनकालमा खेलेको भूमिका र उनले गरेका कार्यको आत्मसीक्षाको रूपमा उनको गुरुत्व गौरव कृति आएको छ । यस आत्मकथन नितान्त व्यक्तिगत लेखन भए पनि सार्वजनिक महत्त्वका रूपमा रहेको छ । “व्यक्तिगत लेखन सीमित क्षेत्रका सीमित व्यक्ति वा पाठकका निमित्त हुन्छ । यद्यपि कुनै ठुला व्यक्तित्वहरू स्वयं व्यक्तिगत भएर पनि सार्वजनिक सम्पत्ति हुने हुँदा तिनको संस्मरण सार्वकालिक महत्त्वको हुन्छ” (ओभा रामनथ र अन्य २०६४ पृष्ठ १६९) । शर्माले सार्वजनिक जीवनमा खेलेका भूमिकालाई जीवनको उत्तरार्ध अवस्थामा आफू तटस्थ रहेर आत्मकथनका टिप्पणीहरूमा वयान गर्न पुग्छन् । उनको यिनै टिप्पणीहरू समाजिक अभियन्ता, राजनीतिक अभियन्ता र शैक्षिक अभियन्ताका लागि प्रेरणादायी भने पक्कै बन्ने छन् । यस अनुसन्धानात्मक लेख फाल्गुणी शर्मा तिमल्लिसनाको गुरुत्व गौरवको आत्मकथनका लेखहरूलाई आधार बनाइ तयार पारिएको छ । मुख्य रूपमा २३ ओटा लेखहरूलाई सबैको प्रतिनिधित्व हुने गरी चार धारमा वर्गीकरण गरी तथ्यात्मक विश्लेषण गरी संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । पुस्तकालयीय अध्ययन र कृतिकारको सम्पर्कबाट द्वितीयक र प्राथमिक स्रोत सामग्री सङ्कलन गरी यस लेख तयार पारिएको छ ।

शब्दकुञ्जी : फेहरिस्ता, टिप्पणी, भूमिका, धार, ऐजन(ऐ), पृष्ठ(पु), शर्मा, निजी, संवाहक

विषय परिचय

फाल्गुणी शर्मा लामो समय शिक्षण पेसामा संलग्न भएर सेवा निवृत्त जीवन व्यतित गरेका व्यक्तित्व हुन् । शर्माले जीवनका विविध आयाम र उनी आफूले खेलेका भूमिका चाहे त्यो शैक्षिक, समाजिक, राजनैतिक र मानवीय भूमिका

नै किन नहोस् ती सबै भूमिकाको सङ्गालोको रूपमा उनको गुरुत्व गौरव आत्मकथनमा समेटिएको छ । मानिसको व्यक्तित्व उसले गरेका कर्मले निर्धारण गर्छ भने भैं सिन्धुली जिल्लामा २०३० को दशक पछाडि शिक्षण पेसामा लाग्दा राजनैतिक भुकाव को आधारमा तत्कालीन प्रशासनिक

संयन्त्रबाट भोग्नु परेको पीडाको फेहरिस्ताको विवरण पनि उनको यस कृतिमा अभिव्यक्त भएको छ। भर्खरै बामे सर्न थालेको नेपालको शैक्षणिक गतिविधिमा संलग्न भएर स्थानीयस्तरमा शैक्षिक विकास र त्यसको गुणवत्ता वृद्धि गर्न प्राथमिक विद्यालयदेखि स्नातकोत्तर तहसम्मको शैक्षणिक संरचना बनाउन अहोरात्र खट्ने शर्मा जीवनको उत्तरार्द्ध अवस्थामा आफूले कार्यक्षेत्रमा लाग्दा भोग्नु परेका समस्या जनताको अपेक्षा र राज्यको अपर्याप्त स्रोतसाधनबाट पनि कसरी शैक्षिक संस्थालाई टिकाउन सकिन्छ भन्ने कुराको अनुभवको संगालो पनि हो गुरुत्व गौरव।

शर्माको यस आत्मकथनमा २३ ओटा लेखहरू समेटिएका छन्। धेरै जसो लेखहरू उनको शिक्षण पेसाकै सेरोफेरोमा आबद्ध भएर लेखिएको छ भने केही टिप्पणी बामपन्थी राजनीतिक पृष्ठभूमिका छन्। केहीमा उनको निजी पारिवारिक छन् भने केही विभिन्न संघसंस्थामा उनले खेलेको भूमिकालाई आधार बनाइ गरिएका टिप्पणीका रूपमा आएका छन्। यसरी उनले गरेका कार्यका जीवन्त दस्तावेजको रूपमा उनको गुरुत्व गौरव आएको देखिन्छ।

वर्तमान पुस्ताले बनिबनाउ संरचनाको गुणदोषका बारे टीकाटिप्पणी सहज ढङ्गले गर्छन् तर ती संरचना तयार पारेर भावी पुस्ताको जीवन सरल र सहज बनाउने ती संस्थापक हस्तहरूको योगदान वर्तमान पुस्ताले बिसँदै गएको परिप्रेक्ष्यमा शर्माले आफ्नो यस आत्मकथनबाट हिजोको अवस्थाबाट आजको अवस्थामा आइपुग्न के-कस्ता परिस्थितिको सामना गर्नु पर्यो भन्ने इतिहासबोध पनि उनको गुरुत्व गौरवले समेट्ने प्रयास गरेको छ। उनको यस कृति उनको आत्मकथन भएकाले शर्माका निजी व्यक्तित्व, पारिवारिक पृष्ठभूमि, सामाजिक पृष्ठभूमिको प्रभाव त स्वाभावैले पर्ने नै भयो तरपनि एक अध्यापक ५० वर्षसम्म शिक्षणमा आवद्ध भएर गरेका कार्य त्यो उस्को निजी स्वार्थ नभएर सामाजिक र राष्ट्रिय हित अनुकूल हुन्छ र त्यसको लाभ सिङ्गो समाज र राष्ट्रले प्राप्त गर्छ भन्ने कुराको पुष्टी उनको यस गुरुत्व गौरव कृतिमा समेटिएका आत्मकथनका लेखहरूबाट प्रष्ट हुन्छ।

समस्याकथन र उद्देश्य

यस अनुसन्धानात्मक लेख फाल्गुणी शर्माको गुरुत्व गौरव आत्मकथन भित्र के-कस्ता विषयहरू छन् भन्ने मूल

समस्यामा केन्द्रित रहेको छ। यस समस्यासँग सम्बन्धित शोध समस्याहरू यसप्रकार रहेका छन् :

- (क) गुरुत्व गौरव भित्रका विषयहरू के-कस्ता रहेका छन् ?
- (ख) फाल्गुणी शर्माको सार्वजनिक व्यक्तित्वको प्रभाव कृतिमा कुन रूपमा परेको छ ?

यिनै प्रश्नहरूको समाधान खोज्नु नै यस अनुसन्धानात्मक लेखको उद्देश्य हो। यसै उद्देश्य प्राप्त गर्न यस अनुसन्धानात्मक लेख तयार पारिएको छ।

अध्ययन विधि

यस अध्ययनका लागि पुस्तकालयीय अध्ययनलाई सामग्री सङ्कलनको मूल आधार बनाइएको छ। पुस्तकालय र कृतिकारसँगको प्रत्यक्ष सम्पर्कबाट प्राथमिक र द्वितीयक सामग्री सङ्कलन गरी तथ्यात्मक र विश्लेषणात्मक पद्धतिद्वारा अध्ययन गरी यो अनुसन्धानात्मक लेख तयार पारिएको छ।

साहित्यको विमर्श र विश्लेषण

लेखकको परिचय

गुरुत्व गौरवका लेखक फाल्गुणी शर्मा तिमल्सिना हुन्। उनको जन्म वि.सं २००३ भाद्र २९ गते सिन्धुली जिल्लाको सुनकोसी गाउँपालिकाको खाल्टे चैनपुरको धारापानी गाउँमा भएको (गुरुत्व-गौरव पृष्ठ ९३) हो। उनी पिता उदयनारायण शर्मा उपाध्याय तिमल्सिना र माता हरिमाया शर्मा तिमल्सिनाका साहिँला छोरा(ऐजन) हुन्। हाल उनी कमलामाई नगरपालिका -५ गैँयाँटार सिन्धुलीमा स्थायी रूपमा वसोवास गर्दै आएका छन्। त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट स्नातकोत्तरको अध्ययन पूरा गरेका शर्माले आफ्नो शिक्षण पेसाको सुरुवात तत्कालीन निम्न माध्यमिक विद्यालय खुर्कोट सिन्धुलीबाट वि.सं २०३१ सालबाट गरेका (ऐ.पृ.१२) हुन्। वि.सं २०४१ सालबाट सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसबाट विश्वविद्यालयस्तरको अध्यापन सुरु गरेका (ऐ.पृ.२३) उनले कमला माध्यमिक विद्यालयबाट माध्यमिक द्वितीय तहबाट वि.सं २०५६ सालबाट स्वेच्छिक अवकाश लिन पुग्छन् (ऐ.पृ.२२)। अवकाश पश्चात् उनी सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसमा उप प्राध्यापकको रूपमा पूर्णकालीन अध्यापकमा संलग्न हुन्छन् र वि.सं २०६१ देखि २०६४ सल सम्म क्याम्पस प्रमुखको भूमिकामा (ऐ.पृ.२५) रहेर आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरेका शर्माले विद्यालय तहदेखि विश्वविद्यालय तहसम्मको शिक्षण कार्यमा संलग्न रहेर

आफ्नो भूमिका निर्वाह गरेका छन् । विभिन्न संघसंस्थामा संलग्न रहेका उनी वामपन्थी विचारधारासँग निकटता राख्छन् । शर्माले शिक्षाको क्षेत्रमा सिन्धुली जिल्लामा पुर्याएको योगदानको कारण स्थानीयस्तरका अन्य राजनीतिक दलका व्यक्तिले पनि सहज रूपमा लिने व्यक्तित्वको रूपमा उनी परिचित छन् ।

गुरुत्व गौरवमा समेटिएका लेखहरू

फाल्गुणी शर्मा तिमल्सिनाद्वारा लिखित गुरुत्व गौरव प्रकाशक गंगादेवी शर्मा तिमल्सिनाद्वारा वि सं २०७८ सालमा प्रकाशित भएको कृति हो । यो कृति उनको आफ्नै आत्मकथनको अभिव्यक्ति हो । यस कृतिमा उनले आफ्नो जन्मकाल वि.सं २००३ देखि वि.सं २०७८ साल सम्मको आफूले भोगेका र आफूले गरेका क्रियाकलाप आत्मसमीक्षाको अभिव्यक्तिको रूपमा आएको छ । कुनै पनि सर्जकले अतीतदेखि वर्तमानसम्मको आफ्ना गतिविधि संस्मरणात्मक रूपमा उल्लेख गरेर सार्वजनिक गर्छ तब त्यो सार्वजनिक चासो बन्न पुग्छ । शर्माले यस कृतिमा सिन्धुली जिल्लामा वर्तमानमा भएका शैक्षिक संस्था, सामाजिक संस्था, राजनैतिक संस्थाको विकास र त्यसको प्रवर्द्धन के-कसरी भयो ? वर्तमानमा ती शैक्षिक, राजनैतिक र विभिन्न सेवा तथा परोपकारमूलक संस्था कुन रूपमा छ भन्ने कुराको इतिहासदेखि वर्तमानसम्मको फेहरिस्ता उनको यस गुरुत्व गौरव कृतिमा समेटिएको पाइन्छ । शर्माले यस कृतिमा थोरै मात्रामा मात्र आफ्नो परिवारको बारेमा उल्लेख गरेका छन् बाँकी उनको आत्मकथन उनले बिताएका शैक्षिक र राजनैतिक धरातलमा यस आत्मकथन केन्द्रित रहेको छ । जीवनको उत्तरार्द्ध अवस्थामा आइपुग्दा विस्मरणमा परिसकेका कतिपय घटनालाई पूनर्ताजगी गरी एक व्यक्तिले समाजको सकारात्मक परिवर्तन गर्न कतिसम्म सक्छ र समाजका अन्य पक्षले त्यसमा के-कस्तो सहयोग पुर्याउन सक्छन् भन्ने प्रश्नको उत्तर पनि हो उनको यो कृति ।

शर्माको गुरुत्व गौरवभित्र स-साना २३ओटा आत्मकथनका टिप्पणीहरू आएका छन् । ती निम्न शीर्षकमा समेटिएका छन्: १) वामपन्थी धार: मेरो शुरूकाल २) जनकल्याण पुस्तकालय : मार्क्सवादी शिक्षालय ३) जनज्योति मावि : शिक्षण संस्थामा प्रवेश ४) वामपन्थी धार : शिक्षण संस्थामा प्रवेश ५) खुर्कोटतिर प्रस्थान ६) अध्यापनको बाटो कुशेश्वर विद्यापीठ ७) भावुक हुँदै कमलातिर ८) दोस्रो पटक खुर्कोट आगमन ९) कमला माविमा पुनरागमन १०) सिन्धुली बहुमुखी

क्याम्पसमा पूर्णकालीन ११) शिक्षक संगठनमा समर्पित १२) एमाले नगर कमिटीको सचिव १३) जिल्लामा बुद्धिजीवि परिषद्को स्थापना १४) जिम्मेवारी पेशागत महासंघको १५) नेपाल रेडक्रस सोसाइटीको सभापति हुँदा १६) मानव अधिकार क्षेत्रमा केही वर्ष १७) इम्प्याक्ट नेपालद्वारा सञ्चालित सूक्ष्मपोषण आपूर्ति परियोजना १८) प्राविधिक प्रशिक्षण केन्द्र, सिन्धुलीको अध्यक्ष १९) उमानाथ शास्त्री सिन्धुलीय साहित्यिक प्रतिष्ठान सिन्धुलीको अध्यक्ष २०) मेरा दाजु २१) मेरो जीवन-कथा २२) माभ्रथोकक बसाइ : लामकीराको आतङ्क २३) आक्रामक डुहुरे मुसो, गरी २३ ओटा आत्मकथनका लेखहरू समेटिएका छन् ।

गुरुत्व गौरवभित्रका अनतर्वस्तु

शर्माको गुरुत्व गौरव उनको नितान्त निजी जीवन भोगाइको सङ्गालो हो । यस कृतिमा उनले आफ्नो जीवनमा गरेका कार्यव्यापारको फेहरिस्तलाई विभिन्न २३ ओटा शीर्षकमा समेट्ने प्रयास गरेका छन् । कृतिमा उनले अभिधात्मक भाषाशैलीबाट तथ्यगत कुराहरूलाई पुष्टि पनि गरेका छन् । तर पनि, आधा शताब्दी शिक्षण पेसामा बिताएका व्यक्तिको अनुभव सार्वजनिक हुँदा त्यसले समाजमा पार्ने प्रभाव र समाजले यस्ता सिर्जनाबाट प्राप्त गर्ने प्रेरणा त्यो समाजको हित अनुकूल नै हुन्छ । उनको यो आत्मकथन लेखकीय व्यक्तित्वको प्रकटन पनि हो । यस हिसाबले यो कृतिमा समेटिएका लेखहरूलाई वैयक्तिक निबन्धको कोटिमा राख्न पनि सकिन्छ । यसै सन्दर्भमा डा देवीप्रसाद गौतम भन्छन् “व्यक्तित्वको अभिव्यक्तिको प्रवृत्तता रहने वैयक्तिक निबन्धमा निजी व्यक्तित्व प्रखर रूपमा प्रकटीकृत हुन्छ । अन्तर्मुखी प्रवृत्ति अनौपचारिकता र आत्माभिव्यञ्जना वैयक्तिक निबन्धका खास विशेषता हुन” (गौतम देवीप्रसाद र अन्य, नेपाली निबन्ध २०५४ पृ १०) । अतः शर्माले आफ्नो जीवनवृत्तका विविध परिधिमा आफ्नो सङ्लग्नता र त्यसमा आफ्नो योगदानको संक्षिप्त टिप्पणी गुरुत्व गौरवमा गरेका छन् ।

कृतिमा शर्मा आफूलाई तटस्थ द्रष्टाका रूपमा उभ्याउँदै आफूले गरेका पूर्ववर्ती कार्यको वर्णनमा केन्द्रित भएका छन् । कृतिमा उनको विविध व्यक्तित्वको पटाक्षेप पनि हुँदै गएको पाउन सकिन्छ । आफ्नो अस्तित्वको सर्षमा शर्मा स्वयम् उत्तरदायी छन् । कृतिका टिप्पणीलाई आधार मान्दा उनले गरेका कार्यमा अवरोध पुर्याउनेहरूबाट सङ्घर्ष गर्दै र आफूलाई जोगाउँदै सफलता प्राप्त गर्ने कुरालाई कृष्णविलास पौडेलको यस भनाइले पुष्टि गर्छ “मानवीय

जीवन अनन्त सहयोगको जीवन नभएर प्रतिद्वन्द्विताको जीवन हो । यो जागतिक सम्बन्ध निश्चयात्मक रूपमा सङ्घर्षपूर्ण देखिन्छ” (पौडेल कृष्णविलास, भाषाविज्ञान र साहित्य सिद्धान्त २०६० पृ २८५) । शर्माको आत्मकथनमा गरिएका वर्णन काल्पनिक नभएर वस्तु यथार्थको वर्णन हो । यसमा उनले आफ्नो तर्फबाट कुनै पनि रङ्ग भन्ने कार्य गरेका छैनन् नत कतै आलङ्कारिकता पाउन सकिन्छ । यसै सन्दर्भमा पारसमणि भण्डारी र अन्यको टिप्पणी यस्तो छ “जीउनको सत्य एवम् वास्तविकतापूर्ण प्रस्तुतिलाई यथार्थवाद मनिन्छ । यसमा लेखको अनुभव अनुभूति एवम् कल्पना समावेश गरिँदैन” (भण्डारी पारसमणि र अन्य, साहित्यशास्त्र २०६८ पृ १३६) । वास्तविकता जे जस्तो छ त्यसलाई शर्माले यस कृतिमा उतार्ने प्रयत्न गरेका छन् । गुरुत्व गौरव जीवनीपरक कृति हो । यस कृतिमा शर्माको जीवन कालमा घटेका घटनाको टिप्पणीहरू आएका छन् । उनको जीवनको प्रतिबिम्बन यस कृतिले गरेको छ । यसै सन्दर्भमा मोहनराज शर्मा र अन्यको टिप्पणी यस्तो छ “लेखकका व्यक्तित्वको गहिराइ, उचाइ र व्यापकताका साथै उसका विचार कल्पना आदि पनि कृतिमा नै आएका हुन्छन् “(शर्मा मोहनराज र अन्य पूर्वीय र पाश्चात्य साहित्य सिद्धान्त २०६३ पृ १२४) । यसरी शर्माको जीवनवृत्तको प्रतिबिम्बन यस कृतिले गरेको छ । यस कृति कृतिकारको जीवनको आयाम र उनको परिवेशको महत्त्व र भोगेका घटनाको यथातथ्य टिप्पणी गरेर लेखकलाई बुझ्ने र उनले गरेका सर्षको मूल्याङ्कन गर्न सहयोग पुर्याउँछ । यसै सन्दर्भमा मोहनराज शर्मा र अन्यको टिप्पणी सान्दर्भिक हुन आउँछ “लेखकको जीवन व्यक्तित्व र चेतनाका परिप्रेक्ष्यबाट कृतिलाई बुझ्ने र त्यसको महत्त्व ठम्याउँन यस्ता रचना सहयोगी हुन्छन् “(शर्मा मोहनराज र अन्य पूर्ववत् पृ १३५) ।

अत गुरुत्व गौरवभित्रका अन्तर्वस्तुहरूको अध्ययनबाट शर्माको निजी व्यक्तित्वको प्रभाव सार्वजनिक क्षेत्रमा परेको प्रष्ट हुन्छ । एक सर्जक शिक्षण पेसाका अलावा समाजका विविध सामाजिक संघ संस्थामा उनले खेलेको भूमिका र उनको नेतृत्वमा उनले खडा गरेका संरचनाहरूले स्थानीय स्तरमा पुर्याएको सेवा निरन्तर रूपमा अगाडि बढी रहँदा जीवनको उत्तरार्ध अवस्थामा ती योगदान टिपोट गरी आत्मगौरवमा रमाउने शर्माको मूल्याङ्कन गर्ने प्रयास यस अनुसन्धानात्मक लेखको उद्देश्य हो ।

आत्मकथनको संक्षिप्त चर्चा

फाल्गुणी शर्माको गुरुत्व गौरव शीर्षकको आत्मकथनात्मक कृतिमा समेटिएका रचनाको अध्ययन गर्दा उनको जीवनकालमा आफूले खेलेका भूमिकाको उल्लेख पाइन्छ । यस कृतिमा उनले आफ्नो व्यक्तिगत जीवनभन्दा सार्वजनिक जीवनमा रहेर गरेका कार्य र खेलेका भूमिकाहरूको टिपोट धेरै छन् । व्यक्तिगत टिपोट भने २-३ ओटा मात्र रहेको छ ।

शर्माले बिताएका पल र गरेका कार्य सार्वजनिक रूपमा प्रकाशित भएर आउँदा त्यो उनको नितान्त निजी मामला नभएर वर्तमानमा सोही क्षेत्र र सेवामा रहेर कार्य गर्नेहरूका लागि यसको अध्ययनबाट प्रेरणा र ऊर्जा पनि मिल्न सक्छ । लेखक स्वतन्त्र भएर कसैको डर, त्रास, धाक र धम्कीबाट उन्मुक्त हुँदै आफूले जीवनमा भोगेका घटना पूर्व स्मृतिबाट वर्तमानमा ल्याएर त्यसको सजीव वर्णन गर्न थाल्छ त्यसले सार्वजनिक रूप लिन पुग्छ । समाजका हरेक तप्का र पक्षका मान्छेलाई अहिले के छ ? उहिले के थियो ? त्यसका संवाहकहरूले के-कस्ता संघर्ष गरे ? भन्ने तथ्य थाहा पाई पहिलेका अप्ठ्याराका कारण र भविष्यमा आउने त्यस्तै समस्यालाई कसरी समाधान गर्न सकिन्छ भन्ने कुराको ज्ञान पनि यस्ता आत्मकथनको अध्ययनबाट प्राप्त हुन सक्छ ।

अतः यस आत्मकथनको समग्र अध्ययनलाई चार भाग वा धारमा विभाजन गरेर हेर्न सकिन्छ । जसमा समग्र २३ ओटा लेखहरू समेटिन सक्छन त्र

- १) राजनैतिक धार
- २) शैक्षणिक धार
- ३) सेवामूलक संघ/संस्थामा आवद्धताको धार
- ४) व्यक्तिगत धार, यी चार धारको सेरोफेरोमा नै कृतिकारका कार्यकलापहरू समेटिन सक्छन् ।

अब यिनै चार धारहरूलाई छुट्टाछुट्टै अध्ययन र विश्लेषण गरी शर्माको जीवनका चार पक्षको संक्षिप्त चर्चा गरिनेछ ।

(१) राजनैतिक धार

फाल्गुणी शर्माको शैक्षणिक व्यक्तित्व र राजनीतिक व्यक्तित्व एक अर्काका परिपूरक भएर आएका छन् । शर्मा आफू अध्ययनको क्रममा वामपन्थी धारमा लागेको स्वीकार गर्छन् (शर्मा फाल्गुणी, गुरुत्व गौरव पृ.१) । राजनैतिक प्रशिक्षणमा लाग्दा विभिन्न लाञ्छना लगाएर दुःख दिने

तत्कालीन पञ्चायती व्यवस्थामा उनी र उनीजस्ता व्यक्ति प्रताडित हुनु परेको कुरा यसै कृतिको विभिन्न लेखमा देख्न सकिन्छ। उनी पुस्तकालय खोल्ने र सोही पुस्तकालयको आवरणमा मार्क्सवादी शिक्षा र प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चलनमा उनी र उनीजस्ता शिक्षित व्यक्ति लागेको र तत्कालीन युवामा वाम विचारधाराको प्रचार गर्न सफल भएको स्वीकार गर्छन्। शर्माको राजनैतिक व्यक्तित्व शिक्षण संस्थामा प्रवेश गर्दा पनि देखा पर्यो। यही वाम धारमा लाग्दै गर्दा सत्ता पक्षको तारो बनेर पटक-पटक नजरबन्दमा पर्दै छुट्टै गरेको टिप्पणी उनी गर्छन् (ऐ.पृ.१०)। पेशागत मागमा भएका आन्दोलनमा लाग्दा भौतिक रूपमा आक्रमणमा परेको र त्यसले नेपालको शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि र शिक्षकहरूको वृत्ति विकासमा नीतिगत सुधार गर्न तत्कालीन पञ्चायती सरकार बाध्य भएको कुरा व्यक्त गर्छन्(ऐ.पृ ३०)। शर्मा जिल्ला शिक्षक सङ्गठनको अध्यक्ष भएर आफ्नो भूमिका निर्वाह गरे तर उनले आफूलाई पदको लोलुप नभएको कुरा विभिन्न आत्मकथनका टिप्पणीहरूमा दोहोर्याई रहेका छन्। यसले गर्दा पनि शैक्षणिक व्यक्तित्वको प्रभाव निष्कलङ्क भएको पद र स्वार्थमा निर्लिप्त नहुने कारणले गर्दा शैक्षणिक व्यक्तित्वको कुशलता एमालेको राजनीतिक सङ्गठन सङ्गठन सञ्चलन गर्न र सिन्धुली जिल्ला सदरमुकाममा रहेको कमलामाई नगरपालिकाको नगर सचिवजस्तो पदमा वि सं २०५६ सालमा (ऐ.पृ ३५) आफ्नो जिम्मेवारी कुशलतापूर्वक निर्वाह गरेको कुरा उल्लेख गर्छन्। त्यस्तै सिन्धुली जिल्लामा एमाले सम्बन्ध बुद्धिजीवी परिषदको अध्यक्ष पदमा (ऐ.पृ ४०) आसीन भएका शर्मा राजनैतिक रूपमा विभिन्न संघ र सङ्गठनमा उनको आबद्धता यद्यपि कायमै छ।

शर्माको राजनैतिक धार वाम धारबाट सुरुवात हुन्छ। वैचारिक रूपमा कम्युनिष्ट विचारधारा अङ्गालेका शर्मा नेपालको कम्युनिष्ट आन्दोलनको मूल केन्द्र नेकपा एमालेसँग सम्बन्धता उनको रहेको छ। २०३० को दशक पछाडिका हरेक राजनैतिक आन्दोलन र परिवर्तनमा आफू लगायत स्थानीय रूपमा अरू जनतालाई पनि अग्रसर गराएर परिवर्तनको पक्षमा माहोल तयार पार्ने शर्मा राजनीतिलाई कमाइ खाने भाँडो भन्दा पनि सेवामूलक कार्यको रूपमा स्वीकार गर्छन्। राजनीतिमा लागेर कुनै ठूलो ओहदाको पद प्राप्त नगरे पनि स्थानीय रूपमा एमालेलाई जीवन्तता प्रदान गर्दै स्वच्छ राजनीतिको मार्गमा हिँडेका व्यक्तित्वका रूपमा फाल्गुणी शर्मालाई लिनु पर्ने हुन्छ। राजनीतिक अस्वस्थ

गतिविधिबाट अलग्गै बस्न रुचाउने शर्माको पार्टीप्रति गरेको योगदानको एमालेले भने खासै कदर भने गर्न सकेको देखिँदैन।

(२) शैक्षणिक धार

शर्मा २०२२ सालदेखि शिक्षण पेसामा संलग्न हुन्छन् (ऐ.पृ १२)। कमला हाइस्कूलबाट प्रावि शिक्षकको रूपमा आफ्नो शिक्षण पेसाको सुरुवात गरेका शर्माले खुर्कोट र दुम्जा कुशेश्वर विद्यापीठमामा निमावि शिक्षकको रूपमा शिक्षण गरे। शर्मा २०३५ सालमा माध्यमिक स्थायीको खुला प्रतियोगिता पास गरी कमला माविमा मावि शिक्षकको रूपमा आउँछन्। वि सं २०४१ सालमा सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस खुलेपछि (ऐ.पृ २३) माध्यमिक तहबाट स्कुले शिक्षाबाट उनी राजीनामा दिन्छन् र क्याम्पसमा पूर्णकालीन प्राध्यापकको रूपमा स्थायी दरबन्दीमा उनी २०५६ सालमा नियुक्त हुन्छन्। २०६१ साल भाद्र ३१ गतेबाट २०६५ सालसम्म क्याम्पस प्रमुखको (ऐ.पृ २५) दायित्व वहन गरेका शर्माको सबैभन्दा सशक्त धार नै शिक्षण संस्थामा गरेको सेवालार्इ नै मान्नु पर्छ।

शर्माले शैक्षिक संस्थामा जागिर खाने जीविकोपार्जन गर्ने काम मात्र गरेनन् त्यसको सम्बर्द्धन र विकास पनि गरे। उनी जुन-जुन विद्यालयमा पुगे त्यस विद्यालयको भौतिक अवस्था खस्केको हुन्थ्यो। त्यस खस्केको भौतिक अवस्थालाई सुधार गर्न समाजका अगुवा व्यक्तिहरूको भेला गराइ भौतिक रूपमा सबल बनाउँदै शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्नतर्फ उनी अग्रसर भएको देखिन्छ। सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसको क्याम्पस प्रमुख भएर कार्य गर्दा आर्थिक रूपमा कमजोर रहेको क्याम्पसलाई उनले विभिन्न स्रोतसाधन जुटाइ सबल बनाउन भगिरथ प्रयत्न गरेको कुरा उनको यसै कृतिमा छरिएर रहेका टिप्पणीहरूको अध्ययनबाट थाहा हुन्छ। शर्माको राजनीतिक पृष्ठभूमिको प्रभाव शैक्षिक संस्थामा पनि पर्यो। त्यसले गर्दा क्याम्पसमा स्रोतसाधन जुटाउन मद्दत पुर्यायो। हाल क्याम्पस विशाल भवन र सुविधा सम्पन्न अवस्थामा छ। स्नातकोत्तरसम्मको अध्ययन र अध्यापन भइरहेको उक्त क्याम्पसमा प्राध्यापक र क्याम्पस प्रमुखको योगदान, स्थानीय राजनैतिक दल, समाजसेवी र बुद्धिजीवीहरूको साथ र सहयोगमा शर्माले क्याम्पसलाई नयाँ उचाइ प्रदान भने पक्कै गरेको मान्नु पर्छ।

शर्माको शिक्षणको अर्को पाटो पनि रहेको छ। वर्तमान समयमा प्राविधिक शिक्षाले नै मानिसलाई स्वरोजगार स्वावलम्बी बनाउने ध्येय राखेर शर्माले आफ्ना समकक्षी

साथीहरूको सहयोगमा वि सं २०५३ सालमा प्राविधिक प्रशिक्षण केन्द्रको स्थापना गर्न पुगछन् (ऐ.पु.७३)। पछि यसको अध्यक्षता आफैले ग्रहण गर्दै सिन्धुली जिल्लामा प्राविधिक जनशक्तिको उत्पादन गर्ने कार्यमा उनको महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ। शिक्षाका हरेक पक्षको गुणवत्ता र विकासका साथै प्राविधिक अप्राविधिक दुबै तर्फका जनशक्तिलाई राष्ट्रनिर्माणमा संलग्न गराउने शर्माले शिक्षण पेसालाई बहुआयामिक पाराले प्रस्तुत गरे। वर्तमान समयमा सिन्धुली जिल्ला सदरमुकाम शैक्षिक हबको रूपमा विकास हुँदै गएको छ। सुरुवातमा शर्माहरूजस्तै शिक्षाप्रेमीहरूको नेतृत्वमा विभिन्न अभाव र कठिनाइका बाबजुद संघर्ष गर्दै ती संस्थाको विकास र प्रवर्द्धनमा शर्माले गरेको नेतृत्वदायी योगदान प्रशंसनीय रहेको पाउन सकिन्छ।

(३) सेवामूलक संघ/संस्थामा आवद्धताको धार

शर्माले विभिन्न परोपकारी संघसंस्थामा आबद्ध भएर सिन्धुली जिल्लामा नेतृत्वदायी भूमिका खेलेको पाइन्छ। उनले नेपाल रेडक्रस सोसाइटीको सभापति भएर कार्यभार वहन (ऐ.पु ६९) गर्दै स्थानीय रूपमा विपत्तिमा परेका मानिसलाई उद्धार गर्ने कार्य गरेर आफ्नो परोपकारी व्यक्तित्वको परिचय पनि प्रस्तुत गरेका छन्। यसै कार्यमा लाग्दा उनले विभिन्न सम्मान तथा पुरस्कार पनि प्राप्त गरे। त्यस्तै उनी जिल्ला बुद्धिजीवि परिषद्मा आबद्ध भएर नेतृत्वदायी भूमिका पनि खेले (ऐ.पु ४०)। मानव अधिकारको क्षेत्रमा पनि उनले आफ्नो भूमिका निर्वाह गरेको देखिन्छ। मानव अधिकार शिक्षा केन्द्रमा २०५९ सालदेखि २०६२ सालसम्म अध्यक्ष (ऐ.पु ६३) रहेर मानव अधिकारका सवालमा देखिएका समस्यालाई र द्वन्द्वमा प्रताडित भएका जिल्लावासीको घाउमा मलम लगाउने काम उनले गरेको कुरा उनका टिप्पणीमा पाउन सकिन्छ। शर्मा इम्प्याक्ट नेपालको २०६९ सालमा जिल्ला संयोजक (ऐ.पु ६८) पदमा रहेर कार्य पनि गरे। यस संस्थाले सूक्ष्मपोषण आपूर्ति परियोजना सञ्चलन गर्थ्यो। यस संस्थाको कार्यक्रम विपन्न वर्गका महिला लक्षित हुन्थ्यो। मूलत गर्भवती महिलालाई आइरन चक्की र स्वास्थ्यसेवाको पहुँच घरघरमै विस्तार गराउनमा शर्माको महत्वपूर्ण भूमिका देखिन्छ। शर्मा वरिष्ठ साहित्यकार उमानाथ शास्त्री सिन्धुलीय साहित्यिक प्रतिष्ठानको अध्यक्ष भएर आफूलाई पढाउने गुरु सिन्धुलीयको स्मृतिमा प्रतिष्ठानको भवन बनाउन शर्माले गरेको भगिरच प्रयत्न उनी आफ्नो आत्मकथनमा गर्न पुगछन्।

शर्माले संघ, संस्था, प्रतिष्ठानमा नेतृत्वदायी भूमिका खेलेर ती संस्थालाई जीवन्तता प्रदान गरे उनको यस बहुआयामिक नेतृत्व क्षमताले गर्दा ती संस्थाहरू वर्तमानमा पनि सक्रिय रूपमा क्रियाशील भूमिका रहेका छन्।

(४) व्यक्तिगत धार

शर्माले यस कृतिमा आफ्नो व्यक्तिगत पाटोको पनि उल्लेख गरेका छन्। उनको जन्म, बाल्यकाल, शिक्षादीक्षा र पारिवारिक पृष्ठभूमिको टिप्पणी उनको आत्मकथनमा पाउन सकिन्छ। मुख्य रूपमा शर्माले आफ्नो निजी व्यक्तित्व भन्दा पनि सार्वजनिक कव्यक्तित्वको भूमिकामा नै धेरै समय खर्च यस कृतिमा गरेका छन्। करिव ५० वर्षसम्म शिक्षण पेसामा रहेर कार्यगर्दा र जिल्लाका गैरसरकारी संस्थामा आबद्ध भएर नेतृत्वदायी भूमिका वहन गरेको मान्छेको निजीपन खोज्नु स्वाभाविक नहुन सक्छ। तर, लेखकीय इमानदारी शर्माले यस कृतिमा २/३ ओटा लेखमा टिप्पणी गरेर उनको नितान्त निजी जीवनको पटाक्षेप भने गरेको पाइन्छ। उनले आफ्नै दाजु टीकाप्रसाद शर्माको उल्लेख गरेर सामन्तवादी विरुद्ध आक्रामक हुने आफ्नो दाजुको टिप्पणी गर्दै दाजुले गरेका सामाजिक कार्यको उल्लेख गर्छन्। दाजुको वामपन्थी धार नै शर्मा सरेको कुरा यस टिप्पणीबाट प्रष्ट हुन्छ। शर्माले मेरो जीवन कथा भन्ने टिप्पणीमा आफ्नो जन्म स्थानदेखि हाल बसोबास गरेको ठाउँसम्मको सङ्क्षिप्त विवरण दिएका छन्। पारिवारिक संरचनादेखि सम्पूर्ण जीवनीवृत्त यस लेखमा प्रस्तुत गरेर बाल्यकालदेखि आफूले पढेका विद्यालय र ठाउँको उल्लेख भएको छ। आफूले शिक्षण पेसा सुरुजात गरेको यावत विषयदेखि आफ्नी पत्नी र सन्तानको सङ्क्षिप्त टिप्पणी उनले यस लेखमा गरेका छन्।

शर्माको व्यक्तिगत जीवन उनले बाँचेको परिवेश र उनले गरेका क्रियाकलापहरूको समष्टि हो।

अतः फाल्गुणी शर्माको आत्मकथन गुरुत्व गौरवको अध्ययनबाट समाजमा प्रेरणादायी भूमिका खेल्न शिक्षण पेसालाई मूल आधार बनाएर समाजमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन शिक्षक कुन-कुन भूमिकामा रहेर कार्य गर्न सक्छ भन्ने कुराको जानकारी उनको वस आत्मकथनको चार धारबाट पाउन सकिन्छ।

शिक्षकको जीवनी अनुसन्धानले वर्तमान शैक्षिक परिदृश्यमा शिक्षकहरूले सामना गर्ने चुनौती र समस्याहरूमा

बहुमूल्य अन्तर्दृष्टि प्रदान गर्न सक्छ। एक प्रख्यात शिक्षकको जीवन र सिकाइको जाँच गरेर, हामीले उनीहरूको सफलतामा योगदान गर्ने कारकहरू र अवरोधहरू पार गर्न उनीहरूले प्रयोग गर्ने रणनीतिहरूको गहिरो बुझाइ प्राप्त गर्न सक्छौं।

वर्तमान समयमा शिक्षक र विद्यार्थीबीचको सम्बन्ध गुरु र चेलाको सम्बन्ध जस्तो छैन।

शिक्षकले विद्यार्थीलाई सूचनाको हल्लाबाट सही ज्ञान प्रविष्ट गर्नका लागि अध्यापकको मेहेनेत गर्ने तथा विद्यार्थीले शिक्षकले गरेको मेहेनेतलाई यही पाठ्यवस्तु Youtube, Google जस्ता अनलाई प्रविधिमा पाउने भएकाले शिक्षकप्रति सम्मान व्यक्त गर्न नचाहेको परिपाटी सर्वविधितै छ (Mishra & Nepal, 2022; Mishra, 2021; Mishra 2023, & Mishra, 2023)।

गुरुले आफ्नो गुरुत्वमा गर्व गर्न नसकिरहेको परिप्रेक्ष्यमा शर्माको यस कृति ती तमाम शिक्षण कार्यमा संलग्नहरूको लागि प्रेरणादायी स्रोत बन्न सक्छ। परम्परागत गुरुकुलको शिक्षाप्रणालीबाट विकसित हुँदै आएको नेपालको शिक्षामा बि सं २०२८ सालले आधुनिक शैक्षिक परिपाटिको जग बसायो। वर्तमान समयमा विज्ञान र प्रविधिमा देखापरेका नवीन आविष्कारले शिक्षक र विद्यार्थीलाई पनि प्रभाव पार्यो। फलतः शिक्षक र विद्यार्थीको सम्बन्ध आत्मीय र आदरभावपूर्ण नभई औपचारिक मात्र रहन पुगेको छ। यसले के देखाउँछ भने गुरुत्वको स्थान लिने इन्टरनेट, कम्प्युटर, मोबाइल र अन्य सामाजिक सञ्जालका माध्यमले विश्वज्ञान भण्डार मान्छेको हात हुँदै मस्तिष्कसम्म पुग्न सकेको यथार्थ हाम्रै सामु छ। तर पनि, फाल्गुणी शर्माले बिताएका पल उनको योगदान नेपालको आधुनिक शिक्षा क्षेत्रको विकासमा समाहित हुँदै आफू कार्यरत रहेका क्षेत्रको प्राथमिक विद्यालयलाई स्नातकोत्तरसम्म अध्ययन हुने बनाउन उनले खेलेको भूमिका अविस्मरणीय रहेको छ। हामी हिजोको इतिहास बिर्सेर वर्तमानको आधुनिकतामा रमाउँदै गर्दा सुविधासम्पन्न विद्यालय र क्याम्पसका सुविधासम्पन्न कम्प्युटरकक्ष पुस्तकालयको उपयोग गर्दै आफ्नो भविष्यको गन्तव्य खोज्दै गर्दा ती भौतिक संरचना बनाउने फाल्गुणी शर्मा जस्ता शिक्षकहरूको योगदानको कदर पनि गर्न जान्नु पर्छ। फाल्गुणी शर्मा व्यक्तिविशेषमात्र नभएर देशभरीका

शैक्षिक अभियन्ताको रूपमा लागेकाहरूको प्रतिनिधि पात्र पनि हुन्। जसले शिक्षाको दियोमार्फत देशका कर्णधार विद्यार्थीको भविष्यको रेखा कोर्ने काम पनि गरे। शिक्षक विद्यालयमात्र सीमित रहँदैन। ऊ समाजमा सकारात्मक परिवर्तनको अगुवाइको कार्यमा पनि उत्तिकै सक्रिय रूपमा सहभागी हुन पुग्छ। उसका व्यक्तित्वका अनेक पाटा हुन्छन्। समाजलाई अग्रगमनतर्फ डोर्याउन नवीन सामाजिक मूल्य कायम गर्न शिक्षक अग्रभूमिकामा नै रहन्छ। तसर्थ, फाल्गुणी शर्माको व्यक्तित्व पनि समाज परिवर्तन र शैक्षिक विकासमा केन्द्रित रहेको देखिन्छ। उनले गरेका कार्यले वर्तमानमा स्थानीय क्षेत्रका सबै वर्गले लाभ भने प्राप्त गरेकै छन्। अतः शर्माको आत्मकथन गुरुत्व गौरवको अध्ययनबाट वर्तमानमा शिक्षण कार्यमा संलग्न शिक्षक र विद्यार्थीवर्ग लगायत समाजका अन्य अभियन्ताहरूले पनि प्रेरणा भने पक्कै प्राप्त गर्छन्। खासगरी शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो अध्ययन र अध्यापन कार्यमा गर्व गर्न सक्ने अनुभूति फाल्गुणी शर्माको गुरुत्व गौरवको अध्ययनबाट हुने कुरामा कुनै दुई मत छैन।

निष्कर्ष

गुरुत्व गौरवमार्फत लेखकले आत्मकथनको माध्यमबाट एउटा कालखण्डको बारेमा जानकारी गराउने काम गरेका छन्। स्थानीयस्तरमा गरिने राजनैतिक, शैक्षिक र सामाजिक गतिविधिहरू र त्यसका संवाहकहरूले खेलेका भूमिकालाई शर्माले आत्मकथनका टिप्पणीहरूमा उठाएका छन्। शिक्षकको व्यक्तित्व उसको जीवनी र उसको आत्मकथन वर्तमान समयका ठूला बनाउँदा मान्छेका तुलनामा तुच्छ हुन सक्ला तर शर्माजस्ता शिक्षकले समाज र जनताप्रति गरेको शिक्षाको योगदानले राष्ट्र निर्माणमा टेवा पुर्‍याएको हुन्छ। शर्माले आफ्नो जीवनकालमा गरेका कार्यको फेहरिस्ता प्रस्तुत गरेर सामाजिक अभियन्ताका रूपमा सक्रिय भएका व्यक्तिहरूलाई प्रेरणादायी हौसला प्रदान गर्ने कुरा कृतिको अध्ययनबाट महसुस हुन्छ। फाल्गुणी शर्मा एक व्यक्तिविशेष मात्र नभएर आफ्नो गुरुत्वमा गौरव गरेर आत्मसन्तुष्टि लिने स्रष्टा पनि हुन्। स्रष्टा भनेर उनलाई दुई ओटा कृति प्रकाशित गराएरै कसरी स्रष्टा हुन सक्छ तर ५० वर्षे शैक्षणिक गतिविधिमा लाग्दा लाखौंलाई गुरुमन्त्र दिने यस्ता व्यक्तित्वको गौरव हुनै पर्छ भन्ने यस अनुसन्धानात्मक लेखको सार हो।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- ओभ्ना रामनाथ (२०६४) शोध, सिर्जना र संस्कृत काव्यशास्त्र, काठमाडौं, न्यू हिराबुक्स इन्टरप्राइजेज ।
- काफ्ले जीवनकुमार(२०६४) मोहन कोइरालाका कृतिहरूको विवरणत्मक अध्ययन, त्रि. वि. कीर्तिपुर, अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र
- गौतम देवीप्रसाद, (२०६४) नेपाली निबन्ध, काठमाडौं, नवीन प्रकाशन
- पोखरेल बालकृष्ण र अन्य (२०५८) नेपाली बृहत् शब्दकोश, काठमाडौं, ने.रा.प्र.प्र.
- पौडेल कृष्णविलास, (२०६०) भाषाविज्ञान र साहित्य सिद्धान्त, काठमाडौं, नवीन प्रकाशन
- शर्मा फाल्गुणी (२०७८) विकीर्ण चिन्तनका टुक्राटाक्री, सिन्धुली, अश्विनी शर्मा तिमल्सिना
- शर्मा फाल्गुणी (२०७८) गुरुत्व गौरव, सिन्धुली, गंगादेवी शर्मा तिमल्सिना
- शर्मा मोहनराज (२०६३) पूर्वीय र पाश्चात्य साहित्य सिद्धान्त, काठमाडौं, विद्यार्थी पुस्तक भण्डा

- Mishra, A.K. (2023). Wisdom of worthy for Madhesh Province. *GS WOW: Wisdom of Worthy Research Journal*. 1(1),1-6. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10441517>
- Mishra, A. K., & Nepal, A. (2022). Be prepared for futuristic sustainable academic operation. *9th International Conference on Modern Education and New Learning Technologies*, 63-67. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7748843>
- Mishra, A. K. (2021). What is the best journal to publish your scholarly article? *J Adv Res Const Urban Arch*, 6(4): 31-33. <https://doi.org/10.24321/2456.9925.202113>
- Mishra, A. K. (2023). Welcome to an action against mental colonialism. *Intellectual Journal of Academic Research*. 1(1), 1-6. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8273123>

